

ОПОМЕНА И ПОЗЫВЪ

374

СРБСКОГЪ И ХРВАТСКОГЪ НАРОДА

КЪ СВОИМЪ СЫНОВИМА ГРАНИЧАРИМА, СВОИМА
У ОБШТЕ,

А НАРОЧИТО КЪ ОНИМА,

КОИ У ИТАЛИИ ВОЮЮ

ОДЪ

НЕКОИ ЛЮБИТЕЛЯ СЛОВОДЕ.

Августа мѣсеца 1848.

И. Бр.
БИБЛИОТЕКА
ЮВАНА М. ЖУКОВИЧА

БИБЛИОТЕКА
УЧЕБН. БИБЛИОТЕКА

Д. И. Бр. 21.977

ГОСУДАРСТВЕННЫЙ
АРХИВ
МАГИСТРАТУРЫ

МИЛА БРАЋО,

ВРСТНИ СЫНОВИ СРБСКОГЪ И ХР- ВАТСКОГЪ НАРОДА!

Мы се истина радуемо вашој прославлѣнной хра-
брости и мило намъ е, што вы честь нашегъ народа
юнаштвоу своимъ одржавате и умножавате; али
ова наша радость помешана е са жалосту, коя насъ
страшнымъ слутняма о вашој будућности изнујава
и узнемирава. Причину ове наше жалости и нашегъ
немира познаѣте изъ овы слѣдуюћи редака. Читай-
те и юначка браћо наша, мили сынови србски и
хрватски, и добро размыслите оно, што ѣте овде
читати или чути, а мы се надамо у Бога света и-
стине и правде, да ѣте насъ и наше рѣчи схватити
и разумети.

Вы се борите, вы кровь свою проливаете у Ита-
лији, далеко одъ вашего дома и отечества, одъ ва-
ши отаца, матерій, ваше браће и сестара, одъ ваши
жепа и ваше дѣтице, а сви ови ваши мили у домо-
вини вашој изложени су међутимъ опасности, да ѣе
и надувени Мађари и помађареници, кои се свима
народнымъ правама ругаю, сасвимъ подярмити а мо-
же быти и истребити. Брѣ Мађари намъ раваю нашъ
многогласный славенскій языкъ, нашу народну право-
славку цркву, наше безазлене и миле прави и оби-
чае изкоренити, насъ изъ реда европски народа
избрисати, и у Мађаре претворити, они хоће у нашу
цркву, школу и обштину и у сва явна званія свой

кречеѣій татарскій языкъ са пустаре силомъ да уведу, а насъ све у свое слуге и робове претворе. Кадъ е наша депутація къ маѣарскомъ генералу Грабовскомъ (овомъ подломъ потурици и невѣрнику славенскогъ рода) дошла, да наша права брани, чуйте браћо и сынови србски, шта ѿ ѿе одговоріо: „я непознаемъ,“ вели „никакавъ србскій народъ, и не налазимъ га нигди ни карти Аустріе назначена.“ — Мы вамъ являмо, драга браћо, и изъ знаніе даемо, да насъ ови лудо-горди и надувени Маѣари и маѣарачки приврженици башъ силомъ оружя и свакомъ интригомъ и преваромъ подярмити теже и настояваю, да они раздоромъ и неслогомъ, кою међу нама чрезъ свое подле наемнике и шпиуне на найневалаліи начинъ на све стране заметнути и посеяти труде се, башъ на свакій начинъ упропастити настояваю. — Браћо наша, кои се у Италиі юначки борите, може ли то вама равнодушно быти, да се вашъ родъ, ваше фамиліе у толикой опасности налазе? Никако! то вы неможете трпити!

Маѣари и нѣгови хвадеѣи се надрикнѣге и новинари већъ су заборавили, да е србскій и хрватскій народъ онай быо, кои се са Турчиномъ као лавъ боріо, и тако нѣи и цѣлу западну Европу одъ варварства и потурченя спасао; неблагодарни народи средиѣ Европы већъ су заборавили, да су Срби и Хрвати были она заштита и онай тврдыи бедемъ, о кои су се таласи навалываюћегъ ислама разбіяли, и да смо мы найпре прву и найвећу снагу жестокогъ напада и навалываня съ нашимъ прсима задржати и сломити морали. Срамъ ѿ быо ове народе! Они садъ у столѣтію появляюће се човечности, слободе и правде неподіжу свога гласа за нашу обрану, и на заштиту нашегъ одъ Бога намъ дарованогъ права природногъ, кое се никако изгубити неможе! Истина да су свѣтоборни Турци већъ свою снагу на нашимъ грудима изтрошили и сломили, они су постали садъ слаби и немоћни, и већъ немаю шта друго очеки-

вати, него само іолнъ освету Немезе (богinya накладе и освете), као и сви свѣтоборни и завоевваюћи народи. Насъ више не требаю, ерѣ се Турака више небое! —

§. Природна права свакогъ народа.

Знайте мила браћо! да *свакій народъ има свои права*, која е нѣму свемогућій Богъ и сама рука овога, наравъ, природа, већъ при створеню поклонила! Правый основъ и изворъ овогъ природногъ права е разумъ; но разумъ кои нити е суевѣріемъ, нити рѣшавымъ воспитанѣмъ, нити злымъ и неважлымъ срѣцемъ покварити и замућити. А на овима природенимъ правама свакогъ народа утемелѣнъ е новъ европизамъ, ова су основъ праве, къ Богу и нѣ добродѣтели, врлини и честности водеће насъ човечности.

Свакій дакле народъ на Божіемъ свѣту има слѣдуюћа природна права, која онъ никако изгубити или продати не може и која му никадъ застарити и нестати не могу:

I. *Да онъ буде и остане слободанъ, самосталанъ и неразкомаданъ народъ.* — Одтудъ слѣдуе, да свакій несрећный, одъ пакостне политике разкомаданный и гонѣный народъ има неоспоримо право, саединити се опетъ и спити у еданъ цѣлый и нераздѣльный народъ; ерѣ е овакій народъ у роду човеческомъ еданъ особитый и самосталный организмъ, едно живо тѣло, коме су све нѣгове равнородне части за нѣгово здравлѣ и быће, за нѣговъ срећный развитакъ и напредакъ необходимо нуждне.

II. *Да онъ свою народность чува, брани и развѣ.* А шта е народность? Она е управо духъ народа, кои се у народномъ езыху, и народнымъ нѣсмама, народнымъ обичаѣма у своіой особитости проявлюе, духъ народа у овима къ свѣту говори, то су нѣгове рѣчи, нѣгови изрази и нѣговъ говоръ. —

III. Свакій народъ има право, кодь себе и у своіой домовини такавъ редъ, такове законе, такове школе, такову цркву и таково воспитаніе завести и имати, како то срећа, напредакъ и слободный развитакъ нѣговъ и своіу нѣгови членова изискуе; како дакле онъ самъ према своіой нарави и потреби жели и хоће.

IV. Има право сва своя обстоятельства и цѣлу свою присну садашность, коя се единако меня и понавля, тако употребити и тако управляти, да себи одтудъ сигурну и болю будущность створи и приправи; само при томъ послу несме право никоегъ другогъ народа дирати и врећати.

V. Има дакле право народъ, све зле наредбе, законе, шкодливо и нраву народа квареће правлѣніе укинути, и на мѣсто овы болѣ, духу народномъ и духу времена сходніе увести, ерѣ и народи тако исто имаю свой вѣкъ, као и поедине особе, и они су найпре дѣца, па сзвршени люди, па послѣдку старци, зато се и сва нѣова заведенія, нѣово наученѣ и нѣово правлѣніе мора према потреби и духу нѣовомъ преимачавати и дотеривати. Нити се може одржати у живомъ и здоровомъ народу укаменѣна непромѣнливостъ и неуступна ограниченость нѣовы устроенія.

VI. Народъ има далѣ право, кадъ га другій народъ у нѣговимъ природнимъ правама повреди, или башѣ кадъ га явно писмомъ или оружѣмъ нападне, свакояко бранити се, увреду одъ себе одбити и свое право поновити и повратити.

VII. Да све инородне, привилегиране и против-народне населбине и у нѣгову средину увући се тежеће туђине одбіе и одъ себе удали, ерѣ се ови обично одъ злодѣйске политике као средство къ томе употребљаваю, да се у народу неслога, раздоръ и издайство заметне и произведе. —

VIII. Юшъ има народъ право свакогъ угяѣтателя и тирана, кои никакву добродѣтель не уважава, и никакавъ законъ, никакво право, осимъ свое неограничене самоволѣ непочитуе, ма се онъ царъ, краль или кнезь звао, свргнути и протерати; а противъ тиранства свакогъ рода као еданъ юнакъ подиѣи се и ополчити; и юшъ нетрпяти, да се другій ма кои народъ у нѣгове унутрашиѣ послове меша и плете.

IX. Найпосле свакій народъ има пуно право, свой народный, свима нѣговыма разумителный и светый езыкъ у све свое послове, у цркву и школу, у сва званія и у свою войску увести и ту свуда и свагда употреблявати, како ни еданъ чланъ народа небы могао у тами и незнаню остати и на странпутице заведенъ быти, те у своме праву уштрбъ и штету трпяти, па и преваренъ быти. Свакій народъ, кои другомъ у овомъ светомъ и природномъ праву смета, и нѣму на путь стае, заслужуе да строго каштиговавъ буде.

Тако и нама Србима и Хрватима, народу кои до 10 миліона душа брои и кои единымъ главнымъ нарѣчіемъ славенскогъ языка говори, сва ова права подпуно пропадаю и као собственость принадлеже, кою мы никако нити смемо нити можемо забацити, пренебрегнути или изгубити.

§. Сматранѣ югославенскогъ отечества.

Погледаймо садъ, предрага браћо моя! шта е одъ нашегъ юначкогъ и храброгъ народа постало, ерѣ ако мы желимо какву болю будућность доживити и основати, то морамо нашу прошлость и садашность са свима нѣовимъ бѣдама и несрећама добро познати и живо себи представити. Све е на свѣту постепено и промѣнливо, како у природи тако

у животу народа; и све се на свѣту постепено развијати има игди савршеногъ стаянја и мированја. Сунце се рађа и заходи, годишња времена се мѣняю, године пролазе и вѣкови нестаетоу и изчезавају, тако у бесконачной рѣци времена мора се све земаљско а и све човеческо непрестаной промѣни подвргавати. Изтрошени и ослабѣли народи гину, а нови млади снажни и дѣятелни рађају се и ступају на нѣова мѣста. Дакле ни у животу народа ни у исторіи свѣта нема стаянја, него свакій народъ, кои не иде напредъ, мора падати натрагъ, и приближава се својой пропасти.

То е неоспорима истина, да цокрай Дунава, Саве, Драве, Тисе, Дрине, Босне, Мораве нашъ сръбскій и хрватскій народъ одъ многи вѣкова живи и обитава. Онъ се простире преко Србіе, Босне, Хрватске, Славоніе, Срема, Баната, Бачке, Баранъ, Херцеговине, Цригоре, Далмаціе, горниъ Албаніе и Илїріе, и заузима просторъ одъ 6000 четвороугольны миля. — Богъ намъ е истина дао у овомъ нашемъ миломъ отечеству многе горе и кршовите планине, али и премноге лѣпе и плодоносне долине и велике богате равнице; онъ намъ е даровао и многе велике рѣке, по којима лађе и бродови ићи могу, а тако исто удѣлю намъ е и знамениту часть мора; а море, браћо! врло много помаже и приноси къ развитку и напредку народа. Наша мила домовина е велика и широка, пространа и богата, тако, да мы у нѣой лѣпо живити можемо, ма да се нашъ народъ и двоструко или и троструко умножи и расплоди; а народи средиъ Европе већъ садъ збогъ премногогъ жительствова изъ свои домовина у стране части землѣ гомилама преселявати се мораю. Положай наше домовине, иѣно поднебіе или клима и иѣни многи и найразличитиі плодови и производи чине ню за велику будућность способну, само ако снажный и млаћаный сръбскій и хрватскій народъ буде одъ просвѣтленогъ, одушевлѣногъ, дѣятелногъ и крѣцкогъ правительства му-

дро пробућенъ и къ вышемъ народа достойнѣмъ и ваѣма душевномъ животу руковоћенъ. — Сви мы у овомъ благословеномъ отечеству обитаваюћи люди говоримо еданъ езыкъ, едно богато и благозвучно славенско нарѣчѣ; кое само незнатне разлике има. Ясно в доказательство овога то, да се мы у свима краєвима ове велике домовине добро разумети и разговорити можемо, безъ да смо на то помоћу граматике или рѣчника приправљени. —

Али шта изъ свега тога мало горе реченога ясно слѣдує? То, да смо мы одъ самога Бога као едно равномерно цѣло тѣло створени, а будући да знамениту часть южне Европе єдни покрай други непрекидно и у великомъ числу заузимамо, да *смо еданъ народъ*, еданъ народный организмъ. Зато бы мы сами противъ себе грѣшили, исто тако и Богу бы сагрѣшили, и саму наравъ или природу бы врећали, а нашимъ потомцима бы найвећу неправду учинили, кадъ бы смо ово велико и прекрасно цѣло, ово одъ Бога створено устројно тѣло (organismus) сами бездушно дѣлили, цѣпали, и разкомадали, и тако кварили помагали. Мы бы учинили безбожно издайство према нашемъ народу и према цѣломъ роду човеческомъ, кадъ небы све, што годъ можемо, чинили и къ тому принели, да савъ нашъ народъ на славу Божию едно єдино велико цвѣтаюће и срећно цѣло, єдно заиста нераздѣлимо тѣло буде! —

Богъ в досадъ све оне охоло силнике и подле злодѣе строго казнио, кои су србскій народъ издали и оштетили. Ови су истина народу лютѣ ране задали и тако су му много нѣговомъ напредку препятствовали, али се народъ ипакъ крозъ толика столѣтїя одржао, докъ су те издайце и злодѣи, одъ нѣга презрени и проклетѣ, као суво лишће дрва пропали. Сећајте се, драга браћо, своју невѣрны издайника србскогъ народа, како су се страшно и жалостно

скончали! како се прстъ Божиі іошъ овде на нѣма
показао!

§. А шта е одъ нашегъ народа постало?

На многе комадиће и частице раздѣлѣнъ и раз-
цѣпанъ, жалостне и тужне пѣсме о негдашній сво-
іой слави и срећи пѣваюћій народъ, кога су грозни
фанатички Турци осакатили и тако упропастили, да
се никако самостално и слободно развѣяти и изобра-
жавати нѣ могао. Ударъ овай, кои су намъ Турци
задали, быо е истина тако страханъ, да насъ е по-
мрачио и осакатио; но ипакъ е народъ нашъ задржа-
о и тѣлесну и нравствену снагу свою. Но много већма
насъ е ослабио и нашу животну снагу изцѣдио онай систе-
матичкій и рафиниратый начинъ владаня, коимъ су насъ
цивилизирани народи среднѣ Европе, нарочито Нѣмци,
нашегъ народногъ карактера лишити и тако сасвимъ
разтворити и упропастити тежили. — Они су намъ
дали онай убитачный феудализамъ или благородство
и спаинство, кои се нестыди неко тако названо и-
сторичко право себи приписати; они су намъ нато-
варили свакояке касте и обичае; они су насъ наипо-
сле окужили са релігіознимъ единоспасителне цр-
кве раздорима, униама и сектама. И тако е нашъ
цѣло югославенскій народъ одъ нѣи получио ону не-
срећну аристократию, коя у свакомъ смотреню само
на штету и пропасть цѣлогъ народа свои преимущва
употребљава, коіомъ се само една читава класса ле-
нѣи безпосленика и самовольны угнѣтателя породил-
а, да народу чрезъ свое слуге зной и крвъ изсиса,
да га сасвимъ изцѣди и за свою службу понизи, безъ
да найманъ што за развитакъ, изображенъ и напре-
дакъ народа учини, коя е непрестано по странимъ
земљама, ненаситимимъ своимъ страстима угодити же-
лећи, трудъ и зной свои поданика разсипавала, и о
свему се старала и бринула, безъ да на узвышенъ и
облагороженъ цѣлогъ народа и отечества свога и

помысли, безъ да за онай народъ што учини, изъ когъ е произишла, и кои се за ню трудю и зною. — Ово е быо карактеръ аристократіе кодъ свою славенски народа, у кое се она одъ Нѣмца увукла. — Къ томе е іошъ приступила къ Славенима на нѣову найвећу штету и несрећу са нѣмачкогъ запада дошавша римска интолерантна хіерархія, са своимъ наукама: о едино и изключително спасителной римской цркви, и о безгрѣшномъ, богу подобномъ папи, овимъ остатцима охологъ, разбойничкогъ и све друге народе таманећегъ римлянства! коя нѣ ништа покрай себе трпила, што е старо и народно славенско было, и што нѣ одъ нѣ произишло, и нѣ на нѣну користъ служило. Она е наше Славене, а нарочито Србе и Хрвате западне, са неразумнимъ латинскимъ богослуженѣмъ у цркви и са безплоднимъ ученѣмъ латинскимъ у школи, оглупила, а са безжентствомъ свештеника покорила и поробила; она е най-после и безбожный и злодѣйный езуитизамъ у помоћъ призвала, да само небы свѣтлость просвѣте, истина, слобода и правда еднакости къ Славенима продрела, него да они у глупости и незнанству вѣшто и умешно задржани и съ тимъ больи робови нѣни буду, кои се као справе безъ собствене разумне волѣ одъ свештенства водити даю. — Другу страну врећаюћа еретичка имена, особита писмена и правопись, па и различный начинъ говореня су изначили и увели, само да бы разтргнуते части едногъ народа у безмѣрвой ярости и сваћи за будалаштине задржати могли, како ове никако небы се освѣстити, небы до чистогъ разума и мирне свѣсти доћи, и тако никакo се у едно красно велико и душевляюће цѣло саединити, то естъ еданъ великій србско-хрватскій народъ сачинявати могле. —

Вы несрећна браћо Поляци! вы се тамо на сѣверу праведно тужити можете, како е аристократизамъ и езуитизамъ ваше отечество и вашъ народъ разтргао и разкомадао; но погледайте овамо на насъ,

на браћу вашу славенску, Србе и Хрвате, на югу Европе, па ћете заиста са болешћу (ако имате саучастія за несрећне едноплеменике ваше на другомъ крају живеће) видити образъ разкомаданости, при комъ ћете се са огорченіемъ чудити морати, докле е влочеста политика нѣмачка у својој подмытливой подлости дотерала, да еданъ благородный и снажный народъ чрезъ нѣгове собствене подмыћене издайничке сынове упропасти. Исто тако са узбунѣннымъ гнѣвомъ сматрамо и мы одавде съ юга шта е нитковска политика швабска одъ ваше Галиціе и Познаньске починила, мила наша браћо! да бы васъ све већма осакатила и упропастила! — Та овоме, баяги тако необычно поштенomъ и врстномъ народу моратъ скоро освѣта Немезе одмастити нѣгова дѣла кодъ насъ Славена починѣна, иначе небы было праведногъ владателя свѣта и народа!

Вы драго на Дунаву, Сави, Драви, Морави и Дрини, вы у кршевитой Црној-гори и бреговитой Далмацији, кажите ми, хоће ли ово све еднако и до вѣка овако остати? Та заръ мы башъ нећемо ништа чинити и предузимати, да едно великодушно и одушевляюще цѣло постанемо? Безъ покушенія и страданія, безъ жертве и трпѣнія ништа се у народима недогађа; безъ борбе нема живота ни врлине, безъ боя нема побѣде ни добродѣтели. За трпѣнѣ, за трудове и жертве Богъ дае спасенѣ! — Што су веће препоне надвладане, тимъ е сљинія и достойнія побѣда! А ко се живо одважи, тай е полакъ свршію; народъ пакъ, кои ништа заиста велико и важно не произведе, безъ спомена и трага нестаетъ и исчезаетъ.

§. Шта ли Европа о нама говори!

Европа неће ништа о нама да говори, макаръ да и наше заслуге за себе, и наша лѣпа свойства, дѣла и добродѣтели познае, а зашто? зато еръ смо мы еданъ државно, политично и црквено, многостру-

чно разкомаданий и несрећный народъ, ерѣ смо мы Славени! — Ёдиный безпристрастный и слободно мыслећій Французъ, Ципріянь Робертъ, путовао е по нашимъ земляма са оштроумнимъ даромъ сматраня и са познаванѣмъ нашегъ языка крозь три године понайвише пѣшице, и достойно е уважіо и описао народъ нашъ сръбскій и нѣгове нрави, обичае, языкъ, пѣсме и садашиѣ станѣ. — Напротивъ нѣмачке надрикиѣге, кои безъ познаваня языка, понайвише у кочіама затворени путую, и све са швабскимъ и пангерманскимъ очима сматраю, нису могли нигди наѣи велике вароши, ни добре и угодно урећене, са добромъ куйномъ и вкуснимъ елима снабдѣвене меане и гостилнице, него су наѣили гдигди рѣаве путове, и то е нѣима доста было, да повичу на глупость и варварство славенско! — И тако зло и наопако за Славенина, кадъ га почне швабско перо описивати! Нѣмачко е кнѣжижество о Славенима найэлочестіе, и сасвимъ лажне и безстыдне кнѣиге у великомъ мноштву фабрицирало, оно е Славене са погрдомъ и поругомъ заклавило, при свакой прилици се на Славене съ блатомъ бацало и ове е окаляти и осрамотити тежило, найпосле е у своіой слѣпой мрзости до тогъ безумія дотерало, да е Славене за робове прогласило, кои за слободу и за вольна устроенія никако нису способни, и кои нису кадри за праву човечность усавршити се. Мы ове безумности презиремо, и држимо то исподъ нашегъ достоянства, овде све оне бездушне подлости и неваляле лажи швабски надрикнѣига и дряча одкривати и избраяти; само морамо овде явно противословити оной већъ до гнушаня дошавшой, често и високо хвалѣной *нѣмачкой честности и врлини*. и напотивъ показати, да су ово знаци старе готске и пангерманске пакости и мржнѣ, коя систематички тежи, да побіяюћи іѣмъ своимъ оклеветаваюћимъ и окривляюћимъ перомъ нѣіову честь и поштенѣ нѣіовогъ имена, Славене морално упропасти и душевно убіе, почемъ іѣ садъ већъ неможе мачемъ таманити, као што е у прошаста столѣтія чинила.

Но како се могу у южномъ Славенству, кодъ Срба и Хрвата, велики градови тражити и захтѣвати, као условія изображености просвѣщенія и цивилизаціе, кадъ е не само исламъ турскій одъ истока, него тако исто и южна и средня Европа одъ столѣтія на нѣовомъ подярмаѣну, разкомадану и уништеноу радила? Погледаймо негдашнѣ високо изображено грчко царство, шта су турски Султани и нѣови свирѣли паше одъ цѣга учинили? Како е ту варварство дѣйствовало? Како се дакле може и кодъ несрећногъ и разцѣпаногъ южногъ Славенства изображенѣ по западно-европскомъ калупу сировно тражити и захтѣвати, кадъ е оно, управо кадъ се подъ великимъ своимъ царемъ Стефаномъ Душаномъ саедињавати, развијати и изображавати почело, кадъ е оно за цѣло грчку просвѣту и науку радостно себи присвојавати настоявало, одъ подлогъ и безбожногъ домаћегъ издайства изневѣрено, одъ Турака подярмаѣно и подъ најстрашнѣи, човечѣи достојанство савсимъ уништожѣвајућѣи ярамъ бачено, крозъ толика столѣтія подъ овимъ стѣнати и за безчовечногъ и лѣногъ Турчина као робъ радити морало? —

Европа ваљда и неслутѣ, да несрећна христѣанска рая у Босни јошъ и данъ данашнѣи плугъ у мѣсто марве вући мора! — а то ипакъ бива! но зато Европа немари, ерѣ су то Славени!

Коло времена непрестано се окреће и далѣ ко-
трля, страшна одмашћујућа Немезисъ казни давно
прошавша столѣтія, горди и силни народи падаю
подъ нѣнимъ казнећимъ ударцима у несвѣсть и сла-
бость, у заслужену каштигу за толика учинѣна зло-
чинства, коя су они на сусѣднимъ и ближњимъ на-
родима починили; напротивъ дуго врећани, пониже-
ни, заборављени и опрѣћени народи опорављаю се и
подижу се на очигледъ човечества, те се труде дѣ-
лательносћу и врлиномъ, художествима и наукама
створенѣ Божѣи прославити, и тако достојни побор-

ници на путу свѣтлости и правде, и правый украшай рода человеческого постати. — Да Богъ сиемогућий да, да се и сръбскій и хрватскій народъ изъ свое несреће, изъ свога пониженя подигне, и да са пожертвователнымъ одушевлѣнїемъ свою велику цѣлость, свое политично препороженѣ издѣйствуе, свою болю и радостию будущность оснуе, како бы после и другой несрећной браћи своіой славенской руку помоћи пружити могао!

А къ овомъ великомъ дѣлу, можете вы, предрага браћо наша граничари, кои сте подъ оружіемъ одрастли, и за бой готови, иайвише и иайважнїе принети, вы можете иайвећма удѣйствованѣ наши желя подпомоћи, и тако нашу и вашу срећу основати и осигурати.

§. Но коимъ начинаемъ?

Пытаћете: како можемо мы наоружани сынови сръбскогъ и хрватскогъ народа за препороженѣ наше домовине дѣйствовати? То ћемо вамъ мы, мила браћо наша граничари, одма показати и изяснити, да то основно познати можете, само добро пазите и запамтите, шта ћемо вамъ говорити.

Сви народи у Европи желе промѣну досаданѣгъ станя, и раде о поправляню свои друштвенны одношеня. Свое врховно право или суверенитетъ, одузели су они ошетъ недостойнымъ кралѣвима и министерима, кои су јошъ и садъ изъ гадне себичности или изъ бездушнагъ властолюбїа народе као робове угиѣтавали. — Кралѣви, кои су рођени люди са свима людскимъ слабостима, изгубили су оно свѣтило, кое су као што веле „по божіой милости“ око себе имали, и падаю у свою личну незнатность на трагъ; а невѣрне министре сбаціо е народъ са нїювы столица; словомъ сви снажни народи одрекли су слѣпу послушность и покорность самовольнымъ и не-

способнымъ владателяма, кое су езуитичке варалице за полубогове прогласили и кое в слѣпо вѣрующій глупъ народъ за такове и држао. Они су пали са досадашнѣ свое высине престола, зато, што нису никакавъ законъ, никакву добродѣтель уважавали, него су едио само свой интересъ и ползу свои изцѣнены фамилія, свою династичку користъ на свакій могућный начинъ тражили, безъ икаквогъ призрачїя на добро и ползу народа, кои су понизили, покварили, угнѣтили и осиромасили; едномъ рѣчи зато што су постали неваляли! коима в врлина или порокъ раванъ было, само ако в къ постиженію нѣювы опаки и злочесты намѣрена водіо. — Народи дакле узимаю ону власть одъ кралѣва и владателя натрагъ, кою су їмъ были повѣрили и уступили, но кою су сви злоупотребили на то, да мало по мало народе у свое робове преобрате. — Свакій в садъ народъ са собомъ и са своимъ домаћимъ пословима заузетъ, и садъ ни еданъ немысли на то, да друге сусѣдне народе изъ едного властолюбїя себи покорава и завоюе. Брѣ паметни и човечни народи никадъ неведерать еданъ противъ другогъ, само нѣюви владатели и министри водили су їй у криве међусобне войне. — Зато в садъ у Европи таково станъ народа, да бы садъ еданъ несрећный и разкомаданный народъ свое препороженъ и свое обновленъ лако постићи и произвести могао, *кадъ бы то само озбиљно и снажно хтео*, ако само войска нѣгова къ томе доста добре памети и добре волѣ има, и ако она свой народъ и свою будућность искрено любви. Кои народъ ово поспѣшно и згодно време, кадъ су кралѣви и министри слаби као дѣца, напротивъ народи силни као исполини постали, за свое препороженъ неупотреби, тай може после дуго предуго чекати и у робству стеняти, докъ опетъ вѣкъ дође, у комъ ће се моћи ослободити. Садъ су јошъ врата къ ослобоженію отворена, тамо гдѣ в войска разумна, но тешко опоме народу, кога войска несастои се изъ войника за слободу, истину и добродѣтель одушевљены, не-

го изъ глухы и невалялы наемника, кои нису ни-
шта друго него машине безъ собственне свободне
воль, и убийце слободе! —

Зато, мила наоружана браћо! кои се садъ у И-
таліи противъ благородны и храбры Италијанаца
борите, треба да се на слѣдуюће кораке одважи-
те и рѣшите:

1. Или се вратите сви у скупу и у поредку
заедно са онима официрима вашима кои су родолюб-
ци, найкрайшимъ путемъ натрагъ у ваше отечество
и къ вашему роду сръбскомъ и хрватскомъ, да онай
првый одъ пропасти и истреблѣня одбраните, а овай
другій одъ нападаня заштитите, и тако да найсве-
тія права свога народа противъ охолы и насилны
Маѣара чувате и одржите; или

2. Ако оно прво небы сте збогъ многи и вели-
ки препона учинити могли, а вы се предайте у цѣ-
лимъ regimentамъ или баталіонима што найбрже мо-
жете Талијанима, подъ тымъ единымъ условіемъ, да
васъ Талијани одма къ вашему роду са цѣломъ вой-
ничкомъ оправомъ и нужнымъ трошкомъ пошлю и
преко мора пребаце, како бы сте вы у своіой домо-
вини родъ вашъ одъ тираниства и пропасти собстве-
ной избавити, ваше родители и дѣцу, ваше жене
браћу и сестре одъ маѣарскогъ крволочногъ мача
спасти, и тако нѣма опетъ слободу, сигурность и
законный поредакъ повратити могли. —

Ови смѣли и одважни кораци неће васъ, бра-
ћо мила, ни одну капљицу крви коштати, а вы бы
съ нѣма судьбину два велика народа къ среѣнномъ
концу и рѣшенію довели. Вы бы себи безсмертно
име у исторіи народа чрезъ то заслужили, а сръб-
скій народъ бы васъ царски наградію, дичію бы се
и поносио вашимъ слободномыслиемъ и вашимъ
юнашствомъ.

А уважите и разсудите само добро овай рать, кои садъ водяте; помысляте *противъ кога* воюете, и *на чіе име*, за чію славу и честь се борите, ко ли ће користь и похвалу за ове богомрске побѣде добити?

Бы воюете противъ благородногъ и врстногъ италіянскогъ народа, кои вама никадъ ништа ніе скривію, нити васъ е ввако увредію. Овай слободномысленый и великій народъ веѣтъ одъ полъ столѣтія чинію е великимъ трудомъ и усиляваніемъ покушенія, да се ослободи и самосталанъ да постане, и да не-сносимый ярамъ горды Нѣмаца за свагда са свогъ врата сбаци. А къ томе има свакій народъ подпуно и свето право, као што смо вамъ то, мила браћо, горе показали. Италіянци боре се дакле за слободу за правду и за добродѣтель, вы напротивъ борите се противъ овы. Врстни Таліянци су юнаци слободе, вы браћо драга — опростите што вамъ горку истину рећи морамо — вы сте убійце слободе! А то за-иста ніе честно име, но шта ћемо, тако е!

Еръ ко е правый юнакъ? шта е юнаштво? Правый юнакъ бори се само за слободу, за добродѣтель; и свагда се бори противъ угнѣтєня, противъ несправде, противъ порока. Право юнаштво дакле брани и заштићава слободу, и достоинство човека, брани родъ и отечество кадъ буду одъ кога му драго непріятельски нападнута. — А како юнакъ оружје свое противъ слободе окрене, и противъ народа употреби, кои ніе никога дирао и увредію и напао осимъ свогъ пакленогъ угнѣтателя, онда тай юнакъ пада до разбойника! Таліяни су веѣтъ крозь две године са подигнутимъ рукама нѣмачко правительство у Бечу за олакшаніе и поболшаніе свога станя молили, но нѣмачкій министръ Метернихъ гордо имъ е и презрительно съ топовима и баіонетима претію и одговарао. Цѣла Италія была е покривена са невалялимъ и надувенимъ бечкимъ полицейнимъ шпіуни-

ма, кои су сваку слободнију рѣчь одма на то употребили, да најбољѣ люде зисе и глобе, тако да благородный талијанскій народъ ово погрдно поступање никако више сносити не могао ни хтѣо, зато е сложно, као еданъ мужъ на оружѣ устао, да своя природна и света права противъ свои угњѣтателя Нѣмаца спасе и одбрани. — Овако стваръ стои! и ви ћете заиста и сами то примѣтити, да се Талијани съ одушевљенимъ и рѣшителношћу боре, а тако ће се и даљѣ борити, ерѣ за нѣи друго нема него или слободу задобити и славно живити, или у робство натрагъ пасти и срамно пропасти! — Да вамъ овај целый ратъ предъ лицемъ слободны и къ слободи тежећи народа европски, неће на честь служити, то и сами увидити можете. А шта вамъ вреди похвала Нѣмаца, којима слѣпо служите, шта е задовољство и хвала добро плаћеногъ вашегъ генерала, шта ли некакавъ ништа недоказуюћий крстићъ, према томе, эко вамъ славенскій народъ у повѣстници и лѣтописима славногъ и слободу любећегъ народа талијанскогъ за свагда буде осрамоћенъ и погрдно заблаженъ. Како ће се вама то допасти, ако сте то естъ юнаци, кои правду и слободу желите, кадъ у исторіи италијанскогъ народа о вама овако потомци писали буду: „Године 1848 скочио е народъ италијанскій противъ свои тирјански угњѣтателя Нѣмаца, „сложно као юнакъ, на оружѣ, и боріо се изъ почетка „съ многимъ срећомъ и побѣдоносно противъ нѣи, „но лукави Нѣмци оправили су, подъ именомъ свое „нѣмачке войске, глупе и робски мыслеће наемнике „и солдате подармљены народа, кои су се са звѣрскомъ ярощћу противъ насъ Талијана борили, тако „као да у овомъ бою за себе небесно царство имаю „освоити. Тако су најпосле славенске, нарочито „србске и хрватске регименте у својой глупости и „слѣпоти постале као у рукама лукавы Немаца, нѣи „овы и наши угњѣтателя, убійце талијанске слободе. „Проклети быля! никадъ народъ нѣиовъ ону къ Богу

„подижућу слободу и независимостъ непознао и не-
постигао, коју су оня кодъ насъ упропастили, него
„да Богъ да многа столѣтја у робству и срамотномъ
„угиѣтению стенали!“ — Ђлте драга браћо! да су ово
горке и страшне речи, а истините! Да Богъ свемо-
гућій нѣову истину уништи, да се никадъ неис-
пуне!! —

Мрзостъ Таліјана према гордомъ и охоломъ Нѣм-
цу има пуноважний и стародревний узрокъ и о-
сновъ. Брѣ Нѣмци већъ одъ многи столѣтја непре-
стано труде се Италију себи покорити и подармити,
а съ коимъ правомъ? Нѣмци су увѣкъ были спрѣху
други народа безобразни и грабљиви. Таліјани на-
противъ никадъ Нѣмце нису лакомыслено увредили
и узнемирили, никадъ нису Нѣмце у нѣовомъ отече-
ству напали, никадъ нису се у нѣову домовину и
нѣове послове мешали; при свемъ томъ Нѣмци нису
одустаяли, него су све еднако покушавали за сло-
бодомъ тежеће Таліјане покорити и подармити, прем-
да су њи ови често крваво и съ великомъ штетомъ
одбили. Тако су Италију еднако у нѣномъ развит-
ку; и напредку задржавали, народу сметали а бога-
те предѣле, села и градове плѣнили и пустошили.
Немора ли свакій поштень и праведанъ Таліјане са-
жалити а такавъ себичный народъ, као што е нѣмач-
кый, презирати и мрзити?

Што су пакъ горди угиѣтатељи Нѣмци Таліян-
цима скривили, то садъ вы, драга браћо! подъ име-
номъ *нѣмачке* войске морате плаћати и исправляти?
Како вы до тога посла доћосте? Шта се то тиче
србскогъ и хрватскогъ, и у обште славенскогъ на-
рода? Како е то, да Славени за неваљалство и кри-
вицу туђегъ властолюбивогъ и себичногъ народа
нѣмачкогъ, тако безславно и штетно крвь свою про-
ливати мораю? Каква е то правда, да вы и вашъ
народъ ову страшну и крваву касапницу тринити и
издржавати морате, а да другій лукавый и злодѣй-

скій народъ сву користь и сву грѣшну и безчестну славу одтуда да има? Ово су све тако важна и дубока питаня, коя вы као поштени и паметни люди добро разсудити и после сами себи одговоръ дати морате. —

Или сте заръ тако сасвимъ понижени и у солдатску машину претворени, да за ништа друго немарите, осимъ за страшный и проклетый громъ топова? То мы о вама премила браћо! неможемо никако вѣровати, та вы нисте обични наемнички солдати, вы сте граничари, кои у милой домовини свое куће и фамиліе имате, кое искрено любите, вы сте разумни, добросердачни, за родъ, за отечество и за свету вѣру топло чувствујући, слободу и право юнаштво любећи Срби и Хрвати; та вы сте безазлени Славени! —

Вы се борите у аустрійской армади, кою Нѣмци као свою *нѣмачку войску* сматраю, и веле, да ова нѣмачка войска мора честь свою противъ Италијанца одржати, то естъ ове покорити! Али шта се васъ Срба и Хрвата тиче честь нѣмачке войске? Ако е Нѣмцима толико за нѣомъ стало, зашто се неборе сами за ту свою честь? А аустрійска войска нѣ нѣмачка никако, еръ се она састои по найвећой части изъ славенски региментій, нѣмачка и мађарска часть е незнатна. Зашто дакле да се аустрійско-славенска войска и вы, као слѣпо орудіе одъ Нѣмца дате употребити? —

§. Шта е аустрійска монархія Славенима добра учинила.

Да погледамо садъ безпристрастно, шта ли е аустрійска влада учинила добро за Славене? Одговоръ на ово питањ одъ найвеће е важности за васъ, мила браћо, и за цѣлу вашу будућность.

Аустрійско царство, ова сасвимъ неприродна и художествено сирпаѣна држава, садржава у себи слѣдујуће народе:

1. 20,000.000 то єсть двадєсть миліона Славєна: Срба, Хрвата, Далматинаца, Славонаца, Словака, Чєха, Моравава, Слезака, Поляка и Рушняка;
2. 6,000.000 то єсть шєсть миліона Нѣмаца;
3. 3,600.000 то єсть три и по миліона Маѣара;
4. 5,000.000 то єсть пєть миліона Таліяна, кои се желе одцѣпити, и съ коима вы зато воюєте;
5. 2,500.000 то єсть два и по миліона Влаха у Ерделю, Унгариі и Буковини;
6. 500.000 то єсть по миліона Чивута и Цигана;

Свєга 37,000,000 то єсть тридєсть и седамъ миліона жителя.

Славєни дакле сачиняваю главну и основну силу жительствова ове државе, коя имє одъ малогъ архивойводства Аустріє носи. — Ова монархичка влада ніє ништа за главный свой задатакъ држала него то: да Славєне понѣмчи, да їй у Шокцє и Уніїтє помоћію пакленогъ єзуитизма и силомъ римске хієрархіє прєтвори, да їй посредствомъ нѣмачки школа у глупость и незнаніє свали, єдномъ рѣчи да свєакій нѣговъ народный напєдакъ и салосталный развитакъ прєпрєчи и да їй іошъ злодѣйски понизи, поквари и дєморализира. —

Доказатєлства тога имамо мноктєво, а особито вы браћо граничари, вы їй иматє увѣкъ прєдъ очима! Кодъ васъ идє свє на нѣмачкомъ єзыку, нѣмачки васъ и у бою командирую! а

служи ли то на честь и на узвышенѣ духа 20,000.000 Славена, да они езыкѣ 6,000.000 Нѣмца папагайски научити и као машине употреблявати мораю? Зарѣ они немаю свой собственный богатый и прекрасный езыкѣ? Но валя знати, да ова лукава уредба къ томе служи, да се вама затуцани Швабе као офицери намећати могу, кои Славене само презиру, и као свое слуге и неприятели гледаю. Они немораю знати езыкѣ вашѣ, свои солдатѣй, ерѣ е команда и савѣ посао на нѣмачкомѣ езыку, докѣ напротивѣ вы Славени неможете ни канлари быти докѣ нѣмачкѣй ненаучите, а офицари да постанете, къ томе се захтѣва да се савиамѣ одѣ рода одтућите и да швабски Михлови постанете. Е ово е заката врло вѣшто и згодно уређено, да се Славени понизе и у просте робове нѣмачке претворе.

Каква сте благодѣлїя одѣ нѣмачкогѣ хоффригсрата у Бечу (кои е милїоне фор. сребра бесполезно прогутао!) имали, то вы сами наиболѣ знате! До тога е дошло, да нїе смео сироме славенскѣй граничарѣ безѣ дозволеня нѣговогѣ ни маћи се, добро што га е јошѣ смела смртѣ одѣ сваке бѣде безѣ знаня и позволѣня славне компанїе, регименте, генералкоманде и Хоффригсрата курталисати и избавити! — А нѣмачкѣй званичнѣй езыкѣ у свима славенскимѣ земляма имао е опетѣ то добро свойство, да е свакѣй Нѣмацѣ у овимѣ славенскимѣ земляма могао званиѣ добити и чиновникѣ постати, докѣ е збогѣ езыка за Славанина много теже было. Ово езато тако лукаво устроено да бы Нѣмци свуда надѣ свима владати могли, а да бы Славене као деспотѣ свое робове држати и у свакомѣ напредку задржати могли. — Нѣмачкѣй званичнѣй езыкѣ имао е јошѣ многа добра свойства! Сироме простаѣ славенскѣй добѣ у надлежательству своме комадѣ папира, са штемпломѣ или безѣ штемпла, нѣмачки издрляњѣ, кои не разумѣ, но и пакѣ за нѣга платити, и по нѣму се вла-

дати мора, ерѣ се то нѣгове особе или нѣговогѣ и-
маня тиче. Ту е опетѣ имао прилику какавѣ пан-
дурѣ, писарѣ или адвокатѣ, или у нужди чивутинѣ
сиромака Славяннина глобити и мучити, докѣ му е раз-
толковао или превео швабскій тай указѣ. Па е ли
то после правда и правица? Може ли тако Славя-
нинѣ себе и свое дѣло слободно бранити, кадѣ онѣ
то несме лично и у своемѣ сладкомѣ и богатомѣ ма-
тернѣмѣ езыку чинити? Нѣ е ли тимѣ туђимѣ и не-
разумнымѣ езыкомѣ путь отворенѣ толикомѣ злоу-
потреблѣнью, глобеню, таксама, вараню и свакомѣ чи-
новничкомѣ или бирократичвомѣ самовольству? Та-
ко се сиромѣ Славяннинѣ на све стране одѣ Нѣмаца
угнѣтава и глоби, тако се у нѣму духѣ убія, и сва-
ка воля кѣ предпріятіама, свака ревность угуши, кадѣ
види да е свуда и у свему преваренѣ и оштећенѣ! —
Немора ли наипосле на цѣо свѣтѣ особито на сва-
когѣ отмѣнниегѣ мрзити, духомѣ клонити и у немар-
ливость и равнодушну апатію пасти? —

А помислите само на протоколе, кои се при
испытима криминалнима криваца одѣ таковы Шваба
пишу, како они изреченія Славена наопако преводѣ,
те се тако иманѣ и животѣ овога у опасностѣ дово-
ди и онѣ сасвимѣ одѣ волѣ швабскогѣ Михла, одѣ
нѣгове милости и немилости зависи. — Ево само за
примѣръ неколико одѣ оны поштены и мудры уредба,
ков е све понѣмчити тежећа аустрійска влада онымѣ
20 миліонима Славена наметнула. :

Јошѣ болѣ показую теженѣ и намѣренѣ нѣмач-
ко - аустрійскогѣ владѣнія оне развиканѣ и хвалѣне
нѣмачке школе, ков су свуда међу Славенима заве-
денѣ. Та у нѣима ни самѣ Нѣмацѣ неможе ништа
ваљано и за животѣ полезно да научи, кои езыкѣ, на
комѣ се предаѣ, добро разуме, не камо ли сиромѣ
Славяннинѣ. Представимо себи дѣчка Србина, кои у
школи сѣди а ништа одѣ оногѣ неразумѣ, што му се
говори; онѣ не само да одѣ тогѣ учѣна нема ника-

кве хасне, него іошъ буде глуплѣй, ерѣ онѣ чуе не-
престано неко тандранѣ, но кадѣ ништа неразумѣ,
преда се своимѣ санаріама, постане разсеянѣ, непази,
одвикне озбиленіе мыслити и рассуђивати, нѣгове
често велике способности остану необдѣлане и не-
развіене; онѣ постане обичный папагай, когѣ разумѣ
ніе навикао мыслити и судити, да му после у живо-
ту при дѣланю може свѣтити и правацѣ давати. Са-
мо ону луду мысао однесе са собомѣ, да є у нѣмач-
ку школу ишао, слѣдователно да свакий о нѣму мы-
слити и вѣровати мора да є нешто и научіо. Ніє ли
ово правый езуитичный начинѣ међъ народомѣ глу-
пость и цезнанство разпространявати? Немора ли
при овакомѣ ученю свакий народѣ пропадати? Па и-
пакѣ непрестано вичу ты Нѣмци, кои бы исто као и
Мађари желили надѣ цѣлымѣ свѣтомѣ владати: *мы
сло вамѣ дали нѣмачко изображенѣ и нѣмачку ученость!*
Шта бы зарѣ одѣ Нѣмаца было, да кодѣ нѣи ка-
кавѣ властлюбивый и безобразный народѣ, као на
пр. крштени они Турци у Угарской Мађари, свой є-
зыкѣ у нѣіове школе, цркве, званія и войску систе-
матички уведе? Како бы они тадѣ о томе филосо-
фировали? Но мы Славени по нашої кротости и до-
бросердечности, (коя добродѣтель може се по преи-
мућству овчія или магарећа казвати) то **све** равно-
душно трпимо и сносимо, али зато и єсмо свуда пре-
варени, погажени, подармленіи, ништа не важећи,
ерѣ мы нећемо нашѣ гласѣ, наша рамена снажно да
дигнемо за обрану наши найсветіи природны права;
противѣ таковогѣ угнѣтенія и безаконія.

Онай, одѣ нѣмачки надрикнутига прославленый
државникѣ, а Славеноубица, поштеныи и врстныи
нѣмачкий министерѣ Метернихѣ, рекао є єдномѣ рус-
комѣ путнику, кои се томе чудіо, да є у аустрій-
ской држави тако велико множество Славена нашао:
„Мы у Аустріи непознаємо никакве Славене, Славен-
и овде кодѣ насѣ леже у блату, а што се одѣ нѣи
болѣ роди и подигне, то **све** припада Нѣмцима.“ —

Шта вы на ово велите, 20 милиона Славена у аустрійской држави? Шта ты мыслишь юначкій и непобѣдимый народе сръбскій, и вы витезови хрватски? Чусте ли Славени, вы есте само калъ Аустріе, вы свуда у блату лежите, и што се годъ одъ васъ боль роди, то све Нѣмцу прелази, вы есте само за то, да се у Нѣмце преливате и усавршени да нѣмачкій народъ умножавате! То е о вама рекао еданъ Нѣмачкій министеръ, кои е неограничено, скоро као некій Богъ, крозь полъ столѣтїя у аустрійской држави владао, у овой држави, коя е у две треће части славенска. Е тако е одъ вѣка мыслила Аустрія о Славенима, а према томе е и рѣдила. Брѣ кадъ е царъ Іосифъ званично заповѣдио, да се у Галиціи 4000 момака дигне за войску, издао е тайно билету, да се одъ Поляка и Руссияка 16.000 регрута узме, како бы се на другой страни у толико нѣмачка крѣв поштедети могла.

А при овимъ безсумнѣнимъ истинама и дѣлима славенска аристократія и хіерархія свагда е ѣутала, она нѣ ништа при томъ чувствовала, нѣ ништа казала нити чинила! — На жалость нашу морамо потврдити драга браћо! *нѣ ништа чинила!* За доказати то, да видимо мало благородство славенско у аустрійской држави.

Одъ сръбскогъ, хрватскогъ и славонскогъ благородства е една часть Маѣарима служила и нѣ е дворила, постала е маѣарачка, и издала е свою собствену народность; друга пакъ часть нѣ за славенску народность и народну свою честь ништа марила. Истина, Хрвати и Славонци много су говорили и декларирали противъ високоумногъ и лудо подрзљивогъ маѣарства, али су ипакъ кодъ свое куће задржали у свима званїяма и у самимъ скупштинама крозь толико време мртво латинско тандракиѣ!

Славенско благородство у цѣлой горњой Угарской е сво маѣарачко и свакій племиѣ е тамо из-

данца добры Словака! у Чешкой и у Морави су благородници сви понѣмчени и нѣмче народъ у школи, цркви и у свима званіама; они су само піввице и издайце свогъ славенскогъ рода, кои нѣма поля нѣова обдѣлава. — Польска шляхта Француски мысли, и непрестано гради куле по воздуху, прави буне, сая и квари чрезъ Чивуте и арендаше свой тако несреѣный народъ! — У Крайнской и Корушкой и Штаерской претворили су се благородници у праве швабске Михлове. Далматинска господа су поталіяѣна. И тако в славенско племиѣство у цѣлой аустрійской држави една издайничка каста и правый ждераюћий и отровный ракъ славенски народа.

Римски архіепископи и епископи међу Славениама сви су робске улизице и подле придворне слуге, или пакъ глупани, кои само за кардиналскимъ шеширомъ и за богатимъ епархіама лебде, и сви су издайце и угиѣтатели Славенства. А они многи каноніази, архидякони, намѣстници и т. д., кои су скоро сви сынови славенски селяка, сви бы радо поставили епископи, архіепископи, ексцеленціе и т. д. и зато обично сви су или понѣмчене или помаѣарене издайце и гонители свогъ собственогъ народа, кои као робске и подле слуге, властолюбивымъ и подкуплявымъ, аустрійскимъ Нѣмцима и Маѣарима противъ свогъ народа служе.

Ако се и гдѣкой одъ благородства покаже, кои славенски мысли, то обично чини да задобіе повѣренѣ народа и да постане популаранъ; како бы после то повѣренѣ народа за свое намѣре употребити могао; како бы Славене тимъ сигурніе на танакъ ледъ навео и ослабіо, тако в на пр. и издайца грофъ Лавъ Тунъ учиніо у Чешкой, и онъ в дуго играо ролу чешко-славенскогъ родолюбца, како бы тимъ болѣ и сигурніе съ чешкимъ народомъ свой планъ изиграти могао. — Па ипакъ су наши Славени, после толики горки изкуства, јошъ тако глупо добри

и покорни, да свагда каввогъ княза, грофа, барона на чело свою свои послова и предпріятія ставляю и мысле, да другчіе несме ни быти, а ови їй обично найпосле преваре и издаду! —

Мы бы вамъ то крозь све вѣкове редомъ примѣрима посвѣдожити могли, како є славенско благородство на однароженію, на угнѣтенію и изстребленію свогъ славенскогъ рода издайнички радило, но не ѣмо да будемо одвѣћъ обширни, доста є кадъ вамъ само споменемо чешко и словенско благородство! Найжалостнѣє є при томъ то, да їмъ є свагда народъ средства къ томе изъ лакоумногъ повѣреня у руке давао; зато драга браћо! и одсадъ само ставите на чело свакогъ вашегъ народногъ дѣла и предизиманя каввогъ княза грофа или барона, єрь управитель, предсѣдатетль или командантъ ко бы другій могао быти? па ѣе васъ они за цѣло свагда къ вашей штети — пропасти предводити. —

На послѣдку предложимо вамъ едно очевидно доказательство того, како Аустрія са Славенима поступа и како она свою моћъ злоупотреблява, да вамъ се већъ єданпутъ очи отворе, и да то ясно видети и познати можете.

У мѣсецу Марту и Маю т. г. добила є аустрійска држава и їїни народи уставъ или конституцію на папиру, (єрь се досадъ све їошъ по преѣшанїмъ неограничено-монархичкомъ начину и шлендріану одъ оны исты стары аристократички и бирократички чиновника одправля и ради), па є ово већъ доста было къ томе, да се све придворне подлизице, сви бзуити, цѣла аристократія, бирократія, хієрархія и сви богати саєдине у реакцію, то єсть да овай уставъ и ову нову слободу олеть уништоже. Чєга слѣдства су была, да су главни и славни градови Славєна: найпре Краковъ, а потомъ у исто доба Златный Прагъ и Сремски Карловци, по єдномъ и истоветномъ пла-

ну и договору бомбардирани и запалѣни были. У овомъ догађаю и слѣпаць мора видети, да онѣ нѣмачку аристократичку и владѣтельску користь повратити жели; ерѣ в то сасвимѣ ясно да су ово покушенія, онай уставъ, кои є іошѣ само на папиру данѣ, уништожити. Грофѣ Шликѣ, баронѣ Храбовскій, славенски су великаши и потурице, кнезѣ Виндишгрецѣ в нѣмачкій аристократѣ, славенскогѣ порекла, кои каже, да човекѣ текѣ кодѣ барона починѣ човекѣ бити! — Е тако се са Славенима у Аустріи поступа, како бы само увѣкѣ покорни остали и добарѣ матеріалѣ за свако злоупотребањѣ злочесте политике! —

Погледаймо садѣ мало славу Угарску! Мађари бурно молише цара, и добише све, што годѣ желе, наипосле добише и привилегию, да се одѣ Аустріи одтргну, ерѣ шта є друго покрай санкціи прагматичке мађарско независимо министерство, него знакѣ за то? Напротивѣ свѣгда вѣрни Хрвати и Славонци, и юначки Срби најпристойниѣ молише, па шта добише? празно обеђанѣ, нулу! То іошѣ нѣ доста! Кадѣ смо мы Срби одѣ толико година одѣ високоумны Мађара у нашој народности и вѣри и у свима правама вређани и угнѣтавани, наипосле на оружѣ скочили, да се противѣ овы наши угнѣтателя и славенождера одбранимо, шта є учинило тако звано отеческо правительство у Нишпруку? дѣло насѣ є за нашу непоколебиму према нѣму вѣрность и столѣтну приврженость за бунтовнике и ребеліяте прогласити, и послало є нашу браћу славенску, польске словачке и чешке регименте, коє у Угарској леже, противѣ насѣ, да насѣ нападну и да се съ нама бію! —

Е, за ову неблагодарну и фалишну швабску владу борите се вы противѣ єдногѣ благородногѣ и слободолюбивогѣ народа, за ню проливате вашу крвь и жертвуете вашѣ животѣ? То вы нетреба да чи-

ните! Осимъ ако бы сте тако краткоумни были, да бы самоубійце постати хтѣли!

§. Противно примѣчаніе на горифъ.

Малоумне и подле слуге, робски мыслии люди међу вама, одговориће вамъ на горифъ овако: „како бы мы могли овай отважный и смѣлый коракъ учинити! та мы бы онда противъ наше заклетве и противъ наше войничке чести радили.“

Да основъ ваше заклетве точно познати можете, уважите прилѣжно, што овде слѣдуе: войска се купи, као што вамъ е познато, изъ народа, сынови простогъ народа узимаю се за войнике. Отцеви и матере мораю свое миле сынове, едину надежду и подпору свое изнемогше и слабе старости на войску дати; съ каквымъ то страхомъ, съ каквомъ ли жалошћу быва, то можете разсудити, кадъ се незна хоће ли се здрави вратити, или ће осакаћени, за посао неспособни натрагъ дођи, или башъ никадъ се и не вратити. Ова войска, саставѣна се одъ надежде сынова народа, сасвимъ се по нѣмачкомъ калупу дрессира и учи, нико ти ту немари за нѣову славенску народность, ова се јошъ гони и презире! А ко ову войску рани, издржава и одѣва? на то вамъ обично свагда одговараю: *да васъ царъ рани, одѣва и плаћа*, да сте вы дакле цареви люди, а вы после Богъ зна шта о себи мыслите, те се тако у вама роди нека солдатска гордость. Но кажите намъ, ко дае цару толике миліоне, таке грдне сумме новаца, да може войску издржавати? Та ты новци заиста му съ неба непадаю? а онъ нема толико блага у своме сокровишту, да се крозъ толике године не бы изтрошити и изцрпити морало, о томъ сте морали за цѣло и вы кадкадъ мыслити. — Е браћо драга! Ове миліоне новаца опетъ народъ цару дае, онай истый народъ, кои е и войнике дао, ваши отцеви и ваше матере даю цару тай савъ трошакъ! Са зноемъ и тру-

домъ великимъ мора се народъ напрезати, мора радити, мора найпростіомъ раномъ задовольти се, одъ себе мора одкинути, да само може све оне даціе цару платити, одъ кои после вы и ваши швабски офицери, ваши толики швабски чиновници плаћу примате и добіате. Може ли се дакле право и истинно рећи, да васъ царъ рани, одъва и плаћа? Може ли се рећи, да сте вы цареви люди? Не, то се никако праведно рећи неможе и несме! Него народъ васъ рани, одъва и плаћа! Вы сте дакле по правди народни люди, народна войска! — Тако одъвени и подъ баряке ставлѣни морате положити заклетву вѣрности и слѣпе послушности или субординаціе. Но ова заклетва чини одъ васъ праве машине безъ ваше собствене слободне волѣ, и безъ саизволѣния вашего на то, ерѣ се тимъ света права вашего народа, ваши отаца и матерій вређаю и газе, а кадъ ови владѣтеля свога цара или краля за помоћъ замоле, онда їмъ се на тирянскій начинъ прети и одговара: ако се їошѣ еданаутъ усудите као поданици съ таковомъ молбомъ доћи предъ мене, то ѣу вамъ што друго одговорити! На то се отцеви ваши и савъ народъ, бранећи своя света одъ Бога дарована права, као што се и приличи честномъ и юначкомъ народу, сви сложно дигну и устану као еданъ мужъ, да силомъ оружіа одbrane свою правду противъ угнѣтенія самовольногъ тирянства; зато буду за бунтовники и ребеліанте проглашени, и шта садъ бývá? Неограниченый и самовольный господаръ и владѣтель пошлѣ васъ, свои заклетѣ по изъ народногъ цѣпа плаћане наемники, да се противъ вашего собственогъ рода, противъ ваши отцеви, матерій, браће, сестара и сродника и пріятеля борите, да на нѣи пуцате, и нѣи убіате! Вашъ народъ бори се за правду и слободу, а вы нѣгови сынови, кое онѣ са своимъ зноемъ издржава, борите се противъ нѣга, пуцате на нѣга бранећи неправду и угнѣтаванѣ владе и едногъ тиряна. Народъ, то естъ ваши отцеви, ваше матере, ваша бра-

на, сестре и приятели, плаћаю влади данакъ, да се вы лѣпо одѣвати, добро издржавати и ранити можете, а вы зато на ваше добротворе пуцате, а браните тиранина, кои само свою волю, свое властолюбіе, дакле неправду, противъ правде народа, одржати жели. Ово є све данасъ такова истина, коя се никакко затаити нити оборити неможе, то є тако и кодъ насъ, а тако се и збыва! а то єдино збогъ того, што є одъ васъ ваша заклетва и капларска батина начинила робове и машине безъ сваке слободне волѣ! Помыслите само на страшне догађає у Златномъ Прагу, тамо су скоро све сами чешки сынови противъ свогъ собственогъ рода, као робски наємници, безчовечну самоволю крвопіє аристократичкогъ Виндишгреца слѣпо испуњавали! —

Зато є већъ крайнѣ време, да војници изъ овогъ недостойногъ станя къ познаваню свога достојанства дођу. Кадъ су одъ васъ заклетву искали, то сте вы сигурно у томъ погрѣшномъ миѣнїю были, да ће ваша юначка рамена само за обрану рода и отечества противъ самогъ спољашнѣгъ непријателя и угнѣтателя нѣма грозећегъ, за обрану добродѣтели и божествене правде употреблѣна бити; а то вамъ нико нїє казао, да ћете вы властолюбїю єдногъ владѣтеля слѣпо и на єдну рѣчь морати повиновати се свуда и свагда, па и противъ найправеднѣгъ вашегъ собственогъ рода! — И тако се ваша заклетва оснива на обмани, на незнаню, кое служи на срамоту вама и вашемъ човеческомъ достојанству, будући васъ та заклетва, безъ да сте то знали, понижава до најнижи робова, целата и убица слободе. А къ таковомъ подломъ дѣлу несме нити васъ, нити икаквогъ другогъ човека нико на свету приморати и натерати, и никаква заклетва неможе васъ на то обвезати, а то ћете и вы сами увидити, ако само знате, да є ваша дужность юначка, бити заштитницима правде, бранителѣма слободе, и ако и найманѣ ваше човеческо

достоинство осећате, морате заиста признати, да е то паклена политика, која люде тако заслеплюе, у толику глупост доводи, која њихову снагу тако злоупотребљава, да ови люди најпосле неправду, увреду, тиранство и робство бране, напротив да се противъ права, правде, добродѣтели и слободе своѣго собственогъ рода боре. — Тако е ова гадна и безчовечна политика, чрезъ свое сатански лукаво устроене начине и заведенія народъ — нарочито нашъ славенскій народъ! — тако заслепила и у глупост и незнањ бацила, да онъ свое иманѣ и своју крвѣ самъ, своимъ угниѣтательима носи и предае, коју они на њгово угниѣтеніе, поробљѣнѣ и уништѣнѣ употребљаваю!! —

Овакогъ рода солдатія, која овако мысли, бори се управо противъ Бога и противъ њгове свете волѣ и заповѣсти, као и противъ човеческогъ достоинства, она неизказано много зла међу людма чини и управо понижава и иобезчешћава воинство. — Потоме заиста мора свакиъ човекъ, а и вы, прицознати то, да е онај военый народъ, оно радеће и земљу обдѣлавајуће воинство, наша то естѣ славна граница съ њнимъ витежкимъ граничарима, сваке чести и свакогъ почитанія достойна! Брѣ она пуста и дивлѣ предѣле у плодоносный рай промѣнюе, са лѣпимъ и правилнимъ селима и варошима ѣй украшава; напротивъ свако ѣе ону войску одъ наемника презрети и за уништѣнја достойну прогласити, која райске и съ великимъ трудомъ обдѣлане предѣле опустошава, која красе и богате градове, пуне производа, художества и науке, пали и разорава. — Оваково варварство усуђуе се староевропска а особито ѣмачка солдатія називати юнацтвомъ! — Жене и дѣцу слободномыслећегъ народа мучити, ѣи на грозный начинѣ, кои човека понижава, убіяти, заробљѣнике злоставити и кинѣити, на све стране, што е годъ лѣпо и свакомъ човеку, пріятелю и непріятелю.

полезно, као дивля звѣрь пустошити и кварити, то се у нѣмачкой и маѣарской войсци назива юнаштво и храбрость! — О нѣмачка просвѣто! о нѣмачка учености! — На каквыи сасвимъ овоме противный начинъ воде рать и у непріятельской земли Французи! Они само непріятеля за бой неспособнымъ учине; а уздражаваю се сасвимъ одъ свакогъ непотребногъ и звѣрскогъ пустошеня и разораваня. Ову човечность нѣмачка или нѣмачкимъ духомъ напуи на войска непознае! Она не само у непріятельской него и у пріятельской земли звѣрски бѣси, као што смо видели скоро у Познаньской земли. Па то е та нѣмачка просвѣта? О нѣмачка учености и филозофію, како си мало и незнатно іошъ на народъ подѣйствовала! —

А у овай редъ воинства довела е и васъ ваша, на неморалномъ темелю основана заклетва, и ваше погрѣшно миѣніе о войничкой чести. — Рать у Италиі у комъ вы крвь свою проливате, само е тврдоглавогъ нѣмачкогъ министра Метерниха воля, овогъ властника, кога су вама као полубога представляли; овай рать ніе ништа друго, него планъ Иншбрукскогъ езуитизма; самоспасително нѣмачство хоће да влада надъ Италиомъ. а осимъ тога васъ съ тимъ одъ домова ваши удалити и удалѣне задржати желе. А што ћете вы ту крвь свою проливати, осакаћени бити или башъ и изгнути, зато велимъ нѣмачко-аристократичкимъ господарима, придворнымъ подрепинама и Езуитима ніе ви бриге! Што више, нѣма е то іошъ по вољи кадъ Славени гину! —

Ко се годъ противъ слободѣ, противъ права и противъ дужностногъ родолюбія бори, тай неморално и зло чини, и погрѣуе тимъ свое собственно човеческо достоинство; вы све ово чините у Италиі, драга браћо! — дакле садъ — учините сами заключеніе! А къ томе, да я зло и неморално што учинимъ, чеможе ме нико на свѣту, никои царъ ни краљ, ви-

кои попъ, никои генералъ ни аудиторъ приморати и натерати, неможе ме никаква лукаво израчуѣна, а само тиранство подпомагаюѣа заклетва обвезати; ово не само мы потврђуемо, него сви болѣи законици тако кажу! У противномъ случаю престао бы човекъ быти паметнымъ человекомъ, разумнымъ створенѣмъ, словеснымъ существомъ са слободномъ вољомъ, и пао бы до неразумне звѣри и безсловесногъ скота! —

§. И войникъ треба да се узвыси до слободномыслеѣегъ члана државе.

То се никако за храбрость и юнаштво неизискуе, да войникъ ништа за слободу и за човеческо достоинство неосеѣа, или башъ да за нѣи никако и незна и немари. Правый войникъ треба увѣкъ да е правый ритеръ, то есть, неустрашимый бранитель слободе и правде, страшанъ гонитель и нападатель свакогъ тиранства и угнѣтѣня. — Врлый войникъ у данашнѣ време валя да се такоѣеръ одъ простогъ наемника и солдата къ слободномыслеѣемъ члану државе узвыси и да сва права слободногъ граѣана за себе тражи и зактева. Бданъ примѣръ више ѣе вамъ казати, него сво умованѣ.

Кадъ е раздраженость у Паризу ове године збогъ реформъ-банкета до найвышегъ степеня стигла и никако нѣе се знало, како ѣе се ова стваръ прекинути и свршити, онда е лукаво правительство Лудвика Филипа и Гизоа до 70.000 солдатѣи у Паризу скупило, да свакий народный покретъ, кои бы слѣдовати могао, одма силомъ угуши. Но Француска армада е у свакомъ смотреѣню прва у Европи, одъ нѣуче и примаю остави народи художество воеваня; но войници Француски нису никако прости наемници, ерѣ су и они као свакий Французъ любители слободе, и свакий Француский войникъ готовъ е сва-

когъ часа противъ тиранства и угнѣтенія воевати, а слободу и правду бранити. — Но Французи се труде ясна понятія и знаня о слободи и о правама човеческимъ добити, и свагда участвую у свима догађаи-ма народа, знаду и маре за нѣи, нарочито пакъ не-престано искрено о томе мысле и то желе, да нѣиовъ народъ буде самосталанъ и слободанъ; а овако исто мысли и свакиъ французскій солдатъ. —

Тако дакле кадъ е до 70.000 регуларны солдатѣи по заповѣсти краля противъ 60.000 народны стража-ра или націоналне гарде и противъ народа у Пари-зу неприятелиски марширало и напредовало, на едан-путъ викне гарда: *да живи линія!* (то естъ регуларни солдати), *да живи гарда!* одкликну їой солдати. На то повиче гарда: *да живи слобода и оправа!* (или про-мѣна устава) *reform*, а командируюћи генерали викну: *пали на бунтовнике!* па шта су учинили французски войници, нѣи 70.000 момака? *Сви су спустили пушке къ ноzi!* Престолъ краля Лудвика Филипа, о комъ е овай мыслио да е добро за нѣгову фамилію утвр-ђенъ, быо е овимъ дѣломъ войске свалѣнъ и онъ е на рапортъ: „Ваше Величество, све е изгублѣно, на-родъ е побѣдио“!! — смртно пребледіо и хитно тражіо кола, да изъ Француске побѣгне, изъ Француске свое землѣ, гдѣ е народъ толико варао а слободу народну крао и подкопавао, ономъ народу, кои га е пре 18 година съ толикимъ повѣренѣмъ за свогъ краля иза-брао и съ толикомъ преданосћу дотле на престолу своме држао. Овимъ дѣломъ доказао е великодуш-ный французскій народъ, да су краљви и владѣге-љи *милосћу народа*, а не само *милосћу божію* на престолу, као што е то црква и школа одпре людма у главу усађивала. Владатели у обште треба да овай прииѣръ къ срдцу приѣме и да знаду, да су они само прве слуге државе и народа, па по томе да свою незауздану волю и свою себичность да побѣ-де, а себе и свою фамилію да подчине држави и на-

роду, а не да предпоставляю. Тако е Француска армада свой народъ и свое отечество одъ єдногъ бездушнагъ деспота, кои е народъ и дряжаву на свою и свое фамиліе користъ гулію, и одъ самовольнагъ тиранства ослободила, а заєдно е родъ одъ страшне несреће, кровопролитія, рата и сваке неволѣ сачувала, и тако е свое узвышено званѣ: *быти, то есть, поборникъ и бранитель слободе народа у Европи*, опетъ сыйно испунила. Брѣ изъ Париза, овогъ главнагъ града великагъ Францускагъ народа, разпространява се слобода къ свима народима Европе као сунчани зраци преко брегова и долина. — Е! толико може паметна и одушевлѣна армада за родъ и отечество учинити, коя е свое и народа достоинство схватила и познала! —

§. Образъ наше домаће солдатів.

У Юнію тек. год. подигао се бой реакціе (или назадованя) противъ устава, кои е текъ на папиру существовао у Златномъ Прагу. Борба ова управо не ништа друго была, него борба аристократіе или благородника съ демократіомъ или слободомъ общенародномъ. Ко другіе говори, нека е онъ ко му драго, тай е или глупый Нѣмачкаръ и слѣпый противникъ Славенства, или е єзуитскій варалица, или наипосле луда незналица, кои сваку лажъ као папай за другима повторава и у вѣтаръ брбля.

Аристократіи, коя се овамо скоро изъ свію предѣла Аустріе была слегла и скупила, придружила се продрзливая швабска бирократія, горда и лукава римска хіерархія, многи богати нѣмачки пургери пражки кои су се одъ добросердачны Чеха обогатили, далъ нѣмачкарско дружтво: *Konstitutioneller verein* у Прагу, наипосле сви одродивши се, у нѣмачкой школи дресирани и пошваблѣни, нѣмачкимъ назови-изображенѣмъ надувени изроди чешки, и найвећа часть

народне гарде, дакле едномъ рѣчи, све сами люди, кои су подъ преѣшнѣомъ све пошвабити тежеѣомъ неограниченомъ владомъ као бубрегъ у лою живили, и небо веѣтъ на земљи, као мали богови уживали. — Но за леѣима у дубльини врачала е и управляла съ цѣлымъ дѣломъ придворна дружина или хофкамарила, нѣюва высокопреосвештенства свети отцѣви Игнатія Лоіоле (преизподнѣи обѣшеняци Ђзуите), неки чланови династіе, а може быти да е и самъ великій майсторъ нѣювъ Метернихъ овима сваковрстнимъ Интригама и сплеткама руковао. — Подмуклый Лавъ Тунъ, и бездушный Виндишгрець *) (la crême de la crême) были су само актери. Цѣла драма реакціе была е много пре у палатама, у ноѣнимъ састанцима израчунѣна и уговорена, къ томе имала е сва граѣанска и воєна званія у своіой руци.

Овой великой снажной и сложной чети противоставила се несложна демократія; она се састояла одъ Чеха, неки заиста либералны Нѣмаца, изъ чете ѣака и чете слоге (сворности), ков су были пуне одушевлѣнія и на сваку жертву готове за слободу и за народну самосталность, далъ изъ сиромаштва, тежака, и посленика, кои добродѣтель, правду и слободу съ искренымъ чувствомъ почитую и любе. Цѣла ова страна имала е узъ себе явность, искренность, еднакость и равноправность, къ томе безбрижность и никакавъ стално опредѣлѣнный или уреченый планъ, а была е врло слабо наоружана.

Кукавно богато пургерство (граѣанство — понайвише Нѣмци, кои су се одъ чешкотъ народа обогатили) држало се у цѣлой овой борби неутрално, сакрило се у подруме, да небы пушчанный прахъ

*) Виндишгрець ѣе, као што се чуз, за свои заслуге и за бомбардиранѣ Прага найвѣшій орденъ добити, и одсадъ Виндиш-Прагъ звати се.

мирисати морало, или е на датый му тайно знакъ побѣгло изъ Прага у сусѣдна увеселителна мѣста и купатила, или е наипосле заедно са Чивутима и са члановима „конституционалногъ друштва“ (Constitutioneller Verein) служило реакціи као слуга, шпиунъ, целатъ и издаица. Ова часть Пражкогъ пургерства највише е крива, што е борба међу новимъ европеисмомъ тако срамотно у Прагу испала, и да е текъ родивша се слобода народна тако самовластно одъ неколико злочесты угурсуза на време упропашћена.

Виндишгрець подражавао е херцогу Алби. Онъ е војнике већ крозъ више него 10 дана пре ове жалостне игре мучио са најтежомъ службомъ, морали су яке ноћне и дневне страже и патроле држати, подъ строгомъ заптомъ быти, на каменой каадрми у касарнама готови и приправни подъ оружјемъ данъ и ноћъ стајати и бивакирати, къ томе добили су одъ Виндишгреца много бурадѣй пива и ракиѣ, печеня у изобиљу, дуслу плаћу, а уедно были су одъ свои офицера поучавани, кои су нѣову паметь (ако какву имаю, о чему врло сумњамъ) сасвимъ заслепили и за солдатию заузели. Кадъ су се солдати на ову неспосну и безчовечну службу тужили, офицери су њмъ говорили, да е томе немирна грађанска канайлија крива, а нарочито чета сворности и необуздани ђаци да су причина нѣове трудне и непрестане службе. Нѣмачко-бемски гранатири су зато јавно псовали уставъ и дошли су до тога степена раздражености, да су постали прави дивљи звѣрови. Нико небы вѣровао, како е потомъ у слѣдству овогъ поученя чешка, нѣмачка и мађарска солдатија побѣснила, како е она сва човечія чувства на страну бацила и подобно грабљивој звѣри противъ свое браће бѣснила; као што то очевидци приповѣдаю, а може се и у извѣстїяма изъ Чешке у чешкимъ новинама читати. —

Ето, овогъ Виндишгреца Нѣмци Леонидомъ, а нѣломъ заштитникомъ, и избавителѣмъ самовластногъ

Нѣмачства у Чешкой називаю, шта више: кажу да е провинцію оцъ спасао и обдржао! О нѣмачка просвѣто и изображености! О швабска честности и врлино! ты живишъ у нѣмачкимъ кнѣгама, али не у свѣту међу людма! —

Чешки Славени были су за напредакъ у свакомъ смотреню; были су човечни, слободномыслеи, и желили су да све народности имаю савршено еднака права. Напротивъ Нѣмци у Прагу и у Чешкой были су изъ едне себичности само за нѣмачку слободу, желили су да свуда и у свему Нѣмачство влада, да се све чешке землѣ къ Франкфурту придаду и съ Нѣмачкомъ саедине, они су были сасвимъ конзервативни или назадујуи, само да бы и далѣ у напредакъ могли чешко Славенство у школи и цркви, у званіама и войсци угнѣтавати и изстребљивати; па то су после синови философичкогъ народа нѣмачкогъ!! — Ово е очевидный знакъ и доказателство, каква е та нѣмачка слободномысленость према Славенима; зато браћо Славени! само се живо и што пре саединявайте съ Франкфуртомъ и са врлимъ нѣмачкимъ пріятельима вашима.

Да видимо садъ оне нѣмачки измуштранные солдате подъ командомъ генерала Виндишгреца стоје у Прагу, како е нѣи безпристрастна и човечна журналистика у наибольшимъ новинама описала. Найвећа часть одъ ове войске были су Чеши, потомъ Нѣмци, Поляци и Мађари. Нѣе доста да су се они као машине безъ слободне волѣ по наредби камариле, аристократіе и нѣмачкара противу устава и противъ слободномыслености борили, него су јошъ осимъ тога у борби као дивљи скотови звѣрски поступали, и тако су се владали, као да су синови некакве азіятске разбойничке орде, а не изображеногъ чешкогъ народа. Они су чинили свакояка зла, свирѣпства, грабежъ, разораванѣ, насиліе, и то у свомъ собственомъ отечеству, противъ свогъ рођеногъ на-

рода! — Они су плѣнили богате пургере, они су о-
плячкали и обезчестили на начинъ татарски варвара
црkvу Теинску у Прагу, а мучили су и злоставили
свакогъ борца за слободу, кои ѿмъ е до руку до-
шао; едномъ рѣчи они су сѣйно доказали, да су
прави питомци нѣмачко-аустрійске солдатіе; а све
то су они починили слѣпо и безъ разлога, на едину
заповѣдаюћу рѣчь или команду нѣовы лѣпо изобра-
жены и добро воспитаны офицера!! — *„Евала чешки
гранатири! Вы сте се у вашемъ Златномъ Прагу башъ
показали юнаци, вы сте вашемъ роду и отечеству ра-
достъ причинили и благодарностъ посвѣдочили, а вашей
солдатской школы и науци на честь послужили.“*

Ови солдати, кои су изъ народа узети, дакле на-
родни синови, синови народа оногъ, кои е свагда био
према своимъ угнѣтательима преблагъ, миролюбивъ,
па кои се и садъ одъ велике радости опоењъ подъ
заштитомъ дарованогъ устава къ слободнымъ демо-
кратичкимъ устроєніма текъ приправљао, примили
су сасвимъ наравъ вучію, и поставили су се на єдну
точку са дивљимъ звѣровима; па су онда неприпра-
влѣну демократичку и слободно-мыслећу страну, коя
е о новомъ уставу вальда мало ватреніе и съ ве-
ћимъ одушављѣњемъ говорила (а шта се безъ оду-
шевљѣња може учинити?), по назадује стране
плану изненадно напали, и помоћу пургерскогъ из-
дајства Франкфуртоваца, после дугогъ одпора най-
после су е надвладали. — Ови малоумни, скоро бы
смо рекли неразумни наемници, синови народа, о кои
большой будућности су се Чеси у своимъ закѣва-
њима бринули, (види новине), ови Гранатири, кои се,
кадъ свое време изслуже, опетъ у народъ враћаю, и
то себи остављѣни, одъ свои офицера заборављѣни,
обычно на здравлю оштећени или башъ осакаћени
кући долазе, дакле никако небы за нѣи равнодушно
быти смело (ако су то єсть разумни люди): хоће ли
се у угнѣтеный или у слободный свѣтъ и дружелюбный

животъ вратити, да свой животъ баръ спокойно заключе; ови велимъ солдатски наемници, борили су се као у звѣра претворени, као машине деспотизма противъ свога собственогъ рода! продали су и бацили као прави црни арапски робови цѣлу свою болю будущность своєю мучителю Виндшигрецу у шаке, за єдну нѣгову ласкаюћу рѣчь, за комадъ мяса и за чашу цива и ракиє!! —

Е садъ сравнимо слободно-мыслећегъ францускогъ войника у Паризу, овогъ бранителя свогъ рода и слободе противъ деспотизма, са овима изъ нѣмачко-аустрійске солдатске дресуре изишавшима чешкимъ солдатама у Прагу, кои су на рѣчь єдногъ кровіє собственный свой родъ и нѣгову слободу као безсловесна звѣрадъ нападали и убіяли! — Каква страшна разлика! — О нѣмачка изображености и науко! како є блаженъ Славянинъ подъ твоимъ крилима! како се чудесно облагорођаваю ови Славяни подъ све-раствараюћимъ упливомъ просвѣщеногъ Нѣмачства! Истина є, о честни и изредни Нѣмци, да сте єдино само вы избрани и способни надъ свима народима свѣта владати, као што су то многе будале у вашимъ дебелимъ кнѣигама изrekli, и као што ће сигурно јошъ многи ваши потврђавати! — Славяни напротивъ єсу рођени слуге и робови! по преимуществу онде, где є ваша капралска палица учителька нѣова была!

Ты благородный, много вређанный, чрезъ Нѣмце у толику несрећу баченый, чешкій народе! добро запамти ове твое юначке баталіоне! особито пакъ твое дичне гранатиере! — Немой заборавити за оне касте, кое су ову нечовечну борбу противъ слободе народа, противъ новогъ европскогъ духа у среди-дини твога Златногъ Прага произвеле. — Време Немезе, време награде и отмаштєня мора доћи, а: fiat justitia, pereat mundus!

Почемъ є дакле придворна камарилла са своіомъ нѣмачко-аристократичко-єзуитскомъ реакціомъ, Сла-

венскій народъ, и нѣговъ са лукавымъ задржанѣмъ ново-дарованный уставъ и нѣгову слободу у Кракову, Прагу и у Карловцима на разбойничкій начинъ изненадно и безосновно напала, была в доста безсрамно продрзльива, на пытанѣ Нове - Еврапе, коя е лютиито сматраюћи ово злоставлѣнѣ людства за узрокъ пытала, одговорити овако :

„Мы нисмо овде напали уставну слободу, него „смо се борили противъ далеко разгранатогъ и ду- „боко закоренѣногъ сузаклетія.“

Тако сакриваюћи свое невалялство предъ свѣтомъ, додаю къ првомъ своемъ злочинству юшъ друго, то есть: насилну испаньолской подобну инквизицію. За нѣново извинѣнѣ и оправданѣ мора се у Прагу сузаклетіе како му драго изнаћи, изцѣдяти, изкиньити. Но ово сузаклетіе неможе се никаквымъ дѣломъ доказати; зато у забуни како ће свою продрзльивость извинити, кажу, да мрежа тога сузаклетія тако превеѣтъ танке жице има, и да е трагъ истогъ тако незнатанъ, да предсѣдатель губерніе Лавъ Туиъ (кои е такоѣръ тайный Нѣмачкаръ) неможе никако по нѣима до правогъ чвора доћи, нити изъ оны жица и кончиѣа што свезати и изплести.

О ты благородна камрилло и ты любведостойна аристократіо, мы бы теби могли друго сузаклетіе именовать и показати, кое бы при испытыванію много болѣ плаѣало! А то е уставна дружина нѣмачка (Constitutioneller verein) у Прагу, коя е съ Бечомъ, и лиомеричкимъ, жатецкимъ и лакатскимъ окружіяма у найтешиной свези стояла, а нѣна главна агенція резидира у Франкфурту кодъ Майне. Ова дружина нѣ ништа мало хтѣла и намѣравала. Шта? вальда е хтела велику слободу свою народа, еднакость права свою, права човечества или човеческо достоинство бранити, и далеко разпространити и меѣу людма завести? Какве буда-лаштине, то су све маленкости, и претеране француске идее и саняріе! Него шта е намѣравала?

Слободну Нѣмачку! Франкфуртъ преко свега! Ништа преко Пангерманства и Нѣмачкарства! пропастъ аустрійскогъ савеза народа и разтоплѣнѣ овога у Нѣмачкой! Пошваблѣнѣ свою Славяна западны!—

Међутимъ ова лекція была е за нашу милу браћу Чехе врло нужна, ерѣ бы они иначе были у својој вѣрности и привржености къ ономъ неправедномъ свеизцеђуюћемъ и ослабљуюћемъ, сведеморализа-раюћемъ — кварећемъ Нѣмачству, у својој разце-плююћој хегемоніи, и у својој саняюћој, све дру-жевне и у дѣлаюћій животъ улазеће тежиѣ изключа-ваюћој књижевности сасвимъ у трулежно кисѣнѣ прешли. Онай славный, храбрый и даровитый чеш-кій и моравскій народъ тако е већъ быо наквашенъ, да е у ово наше време само Нѣмачкаре, полицайске шпицле и бединтере производіо а къ томе јошѣ чи-таву войску одъ бездушины и безсовѣстныхъ чиновника за све аустрійске провинціе, а преко свега добре наемнике солдатске! Садъ ће се вальда браћа Че-си мало освѣстити и на больій путь упутити, па е-диногласно и сложно за нечимъ другимъ и вышнимъ те-жити, као што се таковомъ на предньої стражи Сла-венства стоѣћемъ крѣпкомъ а негда и преславномъ народу пристои.

§. Уваженѣ свега реченога и рѣшенѣ.

Уважите добро мила браћо ове наше рѣчи, кое су изъ дубљине наше, бригама и слутняма стеснѣ-не душе произишле; уважите добро и опасну и гро-зећу намъ садашность, неизвѣстну и у опасности на-ходећу се будућность нашегъ србскогъ и хрватскогъ народа, као и садашнѣ поспѣшно станѣ ствари у Е-вропи. Ако то савѣстно учините, па ако вы драга браћо вашъ несрећный политичкій и црквено-разко-маданий а тако добрый и многозаслужный народъ лю-

бите, у срдцу свомъ носите, и за будућност и срећу нѣгову марите; то ће вамъ морати слѣдуюће закљученіе на умъ доћи:

I. „*Или ћемо остати машинѣ безъ собствене вољѣ, и навлички солдати, остаћемо вѣрни оной понижавајућој насъ а одъ деспотизма намъ наметнутој заклетви, па ће чрезъ то и талијанскій и србско-хрватскій народъ олетъ при свемъ своме напрезану и усиљавану у робске окове сапетъ бити;*“

II. „*Или ћемо се узвисити до човечијегъ достојанства, искаћемо права грађанина државногъ, бићемо војници праведногъ права и слободе, и чрезъ то ће два сусѣдна народа постати слободна, самостална, чему ће се цѣла Европа радовати.* — “

У првомъ случаю врло бы насъ похвалио царскій генералъ за вѣрность и непоколебну храбрость, што бы вальда нашемъ славолюбію и нашој суети ласкало; еръ мы имамо и ту срамотну слабость и погрѣшку, да кадъ насъ какавъ туђинъ хвали: „*Славени су храбри, одушевљени, неустрашими неуморни и т. д.*“, чрезъ овако ласканъ тако насъ сасвимъ обвеже и мозакъ намъ замути, да смо као слѣпи, и да се одъ нѣга преварити и найвеће наше ползе и користи лишити дамо. Но хоћемо ли мы вѣчно тако краткоумни остати и наше прекрасно отечество, нашъ благородный србскій и хрватскій народъ збогъ ове наше луде суеи и збогъ слѣпогъ славолюбія заборављати, и овакомъ лукавомъ, подломъ и фалишномъ ласкану жртвовати? Хоћемо ли мы будућност нашу и нашегъ рода гордымъ и лудо-себичнымъ мађарскимъ татарима предати? Можемо ли мы то допустити, ако смо прави юнаци и војници за слободу и права човечія да варварски и властолюбиви Мађари нашъ много заслуженый и крѣпкій народъ подярме, нечовечно злоставе и безбожно изстреблуютъ? Оваку грѣхоту, оваку проклетства достойну а насъ све упропашћуюћу лу-

дось мы заради похвале и задовольства єдногъ сѣдогъ генерала Радецкогъ учинити никакo неѣмо! Та и онъ є самъ славенска потурица, и онъ є изневьѣрившій родъ свой, понѣмченый Чехъ!! — Ако у Италія останемо ту морамо пропасти, или изгинути, или одъ болести и свакояке бѣде и злопатице посканати, а къ томе ѣе юшъ и наши отцєви, наше матере, сестре, наша браћа у пространомъ и красномъ нашемъ отечеству подъ ударцима маѣарско-татарскогъ варварства пропасти.

Не, никакo, никадъ ни до вѣка! то допустити неможемо, мы неѣмо да будемо подли и наемнички солдати, неѣмо да останемо нѣмачке дресиране машине, неѣмо да будемо убійце слободє, вѣръ смо мы слободно рођени люди, слободно мислеки Срби и Хрвати!

Зато ѣемо се снажно и стално за другій случай рѣшити и опредѣлити, нека два сусѣдна народа южне Европе чрезъ нашу помоћъ слободна постану, нека се пазє и любє, нека међу собомъ у пріятельству и саобраштаю живе, нека се узаимно у развитку и напредку подпомажу. А исторія Новє Европе забилѣжиѣе о нама у своимъ прєсуднимъ лѣтописима:

„Преко сто хиљада Граничара, храбри войника и сынова србскогъ и хрватскогъ народа, кои су дотле одъ Нѣмца угнѣтени были, сѣтили су се свогъ високогъ достoинства, свога опредѣлїня и правогъ задатка, дигли су витежеки као єданъ юнакъ свои силне мишице и свои непобѣдимо оружѣ за обрану слободє, и онай часъ су два сусѣдна народа, Талїани и Югославени, были слободни! Сва Европа є одъ радости кликнула!“

Е, премила браћо! рѣшите се за овай великій и одсудный коракъ, и безъ затєзаня извршите га юначки! Вашъ великодушный, за све, што є добро, истинo и лѣпо, тако способный и заузєтый, за све велико и виспрєнно одушевлыный народъ, очекує

васъ као свое спасителъ, као избавителъ отечества, са жельнымъ, и тужнымъ срдцемъ. Немойте се затезати, да поспѣшный тренутакъ непропустите! тренутакъ, кои слободу и самосталность и радости будућность не само южнымъ Славенима, него свима Славенима аустрійске државе донети и основати може!! — Уважите добро прошлость, садашность и будућность! — Немойте чекати несрећне догађае, кои бы збогъ безбожногъ затезаня, дволиченя или башъ издайства вођа и поглавара све на єдну громилу срушити могли, него предупредите брzymъ одваженѣмъ и снажнымъ дѣломъ оваке несрећне догађае, предупредите ѣй дотле, докъ се јошъ съ добрымъ успѣхомъ течай ствари и догађая управляти и у поредакъ довести може.

Ако се вы, драга браћо, нерѣшите, ако овай преважный тренутакъ, у комъ се съ маломъ доброустроеномъ силомъ много и велико учинити може, пропустите, безъ да га употребите, ако се вы дате одъ оны эксцеленціяша аристократа, бирократа и Бзуита, кои на челу свою дѣла стое, за носъ вуђи, то онда позднѣе ни са грдномъ силомъ и чрезвычайнымъ усиљаванѣмъ и пожертвованѣмъ, слабо ће се што знатно учинити моћи. Бръ ће насъ догађая свѣтски покрити, прекрияти и затрпати, или пакъ страшно ће намъ очи отворити, и показаће намъ учинѣно издайство, па ѣй мы после нећемо моћи савладати! Онда ће намъ сва обстоятельства обману разтерати, али заєдно и поражаваюћимъ гласомъ ће на насъ викнути: већъ е доцне!

А ко ће онда бити нашој несрећи кривъ? Нико, него наша глупость, наше незнаѣ, наша нерѣшителность и неодважность, наше лудо држанѣ и вѣрованѣ на велике ауторитете и нѣову ништету, наше презиранѣ снажны и ювачки людѣй, кои немаю ауторитета и неносе златну челешку на балчаку, наше подло препиранѣ збогъ вѣре, и т. д.

Зато не дайте се обманути, преварити, успавати, него дѣлайте у име Бога, еръ се ту ради о срећи и-ли несрећи многи милаіона людій, вашъ-тъ рођеногъ народа! Браћо добро уважите све ово и садашность, и размыслите будућность! Съ Богомъ!! —

Лето 2. 1881

